

ČESKOSLOVENSKO A SVĚT

Josef Novák

Jistý australský spisovatel nedávno navštívil Prahu. Důkladně se na svoji cestu připravil, prostudoval všechnu dostupnou literaturu a několikatydenní pobyt v Československu pak strávil v rozhovorech s lidmi z různých vrstev. Při rozloučení vyjádřil své uspokojení, protože hodně poznal, mnohemu se naučil, ale obává se, že pro množství detailů mu něco přece jen ušlo. Poznal už jiné země východní Evropy, a všude tam měl pocit, že je ve světě jiném, odlišném od světa západního, který je mu důvěrně znám, kdežto u nás z rozhovorů s lidmi, z jejich vzezření, chování, jednání si odnáší dojem, jako by byl třeba někde v Anglii nebo v Americe. Na rozdíl od jiných socialistických zemí si u nás připadal, jako by byl v západní společnosti — a přece ví, že tomu tak není, že mezi profilem a osudy Čechoslováku je jakýsi hluboký rozdíl, že cosi je tu jiného, než u nich doma, a nedovede si to cosi vysvětlit. V dlouhé debatě jsme se shodli na tom, že toto cosi spočívá v rozdílných osudech, způsobených celou historií, obzvláště nedávnou. Zatímco na Západě lidé žijí už po desetiletí ve stabilní společnosti, která sice prochází krizemi, otřesy, válkami, ale nicméně ve svých základech zůstává táž — osudy Čechoslováku, každého jednotlivého z nich, byly hluboce ovlivněny neustálými změnami, které důkladně zasahovaly do života každého, poznamenávaly jeho mentalitu a

způsob jednání. A abych mu tuto skutečnost ilustroval, vyprávěl jsem mu o postavě jedné hry Jaroslava Blažka, jež se u nás hrála někdy začátkem šedesátých let. Starý kantor dějepisu v ní vykládal, že když začínal jako mladý profesor, učil děti o dobrotivém mocnáři, který bdí nad štěstím svých milovaných poddaných, aby několik let nato vysvětloval dětem, že to byl trohl, že však teď je hlavou státu moudrý filosof na trůně; po několika letech jim však, podle úředních osnov, říkal, že to byl vlastně židobolševik a že teď jim vládne Adolf Hitler, vůdce všech árijeů — a po několika letech zase, že to byl vlastně největší zločinec v dějinách lidstva, před jehož strašlivými úklady je zachránil moudrý Josef Stalin, korifej všech věd a otec všech národů, který po dalších několika letech byl prohlášen za hromadného vraha. Nediňte se proto, končil svůj monolog starý profesor dějepisu, že přijdou-li z ministerstva školství nové osnovy, budu podle nich dětem vykládat třeba, že Jan Hus byl židovským rabínem. To je ono, prohlásil australský spisovatel, teď už chápu, proč ti tak západně vyhlížející Češi jsou přece jen rozdílní od mých krajanů.

NEPOCHOPITELNÁ ZMĚNA?

Lidem přicházejícím z jiného světa, v němž platí jak teorie, tak i logika, je zcela

nepochopitelné, že v zemi, která před šesti lety vykazovala takovou nebyvalou politickou aktivitu, v níž doslova každý žil intenzivním politickým životem, kde politické schůze bývaly nabity do posledního místa a noviny a časopisy mizely několik okamžiků po tom, co se objevily ve stáncích, rozhlasové a televizní debaty trvaly do ranních hodin a naslouchaly jim milióny lidí, politické diskuse v kancelářích, v dílnách a v učebnách zabíraly značnou část pracovní doby — že v takové zemi po pěti letech "konsolidace" vládne takový nezajem o politiku. Je velmi těžké, ba nemožné vysvětlit cizincům, proč šest let od slavného posledního týdne v srpnu 1968, kdy celý národ, sjednocený jako ještě nikdy a nikde, pasivní resistencí znemožnil akce okupační armády a paralysoval všechny pokusy okupantů a hrstky quislingů o opanování situace, donutil agresory, aby propustili a vrátili do funkcí gangstersky zajaté a odvěčené vůdce lidu, vládne v zemi taková apatie. A jak vysvětlit, že právě v té zemi, která bezpříkladnou jedyností a aktivitou celého lidu vepsala novou kapitolu do dějin odboje a resistance proti útočníkům, panuje nyní to, co se nejlépe vyjadřuje německým výrazem: Kadavergehorsam?

Je to fakt — a zavírat před ním oči bylo by velmi nebezpečné. O politické dění se v dnešním Československu zajímají dvě skupiny lidí — jedna nahoře, dobře zaplacená a vyhlívkující se v přízni okupantů, a druhá dole, zbavená všech práv, vyloučená z veřejného života, vyhozená ze svých zaměstnání, žijící se nikoli svým povoláním, nýbrž nahodilou, vždy nudnou a často velmi těžkou fyzickou prací. Ti první proto, že to je dobře placený job, ti druzí proto, že politika — i když od ní byli násilím odstraněni — se stala nedílnou částí jejich života. Jinak celý národ, milióny dělníků, rolníků, intelektuálů se k politice obrátily zády. V novinách čtou jen titulky a sportovní rubriku, vypínají radia a televizory, jakmile začíná politické zpravodajství, málokdy poslouchají i zahraniční rozhlas. Zajímají se o své rodiny, budují chalupy a víkendové chaty, sní o cestování, čtou staré časopisy — pokud je mají doma, neboť v knihovnách a studovnách se noviny a časopisy z období do roku 1970 půjčují jen na zvláštní povolení; bývalí redaktori Litéráreka a Reportéra by se podívali, kdyby věděli, kolik lidí v Československu dnes čte jejich pět až sedm let staré články. Shánějí se po knihách vydaných před rokem 1970, chodí do kina, ale výhradně na české nebo západní filmy — sovětské filmy, i ty hodnotné, se bojkotují — a dávají najevo ostentativní nezajem o politické dění.

Bylo by nebezpečné nepřiznat si také jiný fakt: mluví-li Husák o konsolidaci, má v leccčems pravdu. V pověstných prověrkách bylo ze strany vyloučeno nebo vyškrtáno na 600.000 duší. Co to bylo za lidi? Není přece nejmenší pochybnosti, že to byl celý stranický aktiv, že to byli ti, kteří se tak či onak podíleli na událostech v letech 1968 a 1969. Zdálo by se, že odstranění takového množství

aktivních lidí z politického a správního aparátu, z hospodářství, z kultury bude mít za následek paralysovaného veřejného života. Nedošlo k tomu. Konsolidátorům se podařilo v krátké době obnovit všechny aparáty — stranický, odborářský, bezpečnostní, armádní. Jenom v kultuře to pořád ještě skřípe. Tito noví straničtí a odborářští aparátčiči, policejní a vojenští hodnostáři, univerzitní docenti, ředitelé závodů a ústavů se již ve svých nových místech zabydli; tím spíše, že režim — na rozdíl od dob Novotného — nešetří odměnami a dobrými platy za věrné služby. Oddané slouží, protože si uvědomují, že za normálních okolností by se nikdy na taková místa nedostali ať už pro neschopnost, nebo pro různé škraloupky ve své minulosti (alkoholismus, kolaborace s nacisty, pohlavní úchytky, zpronevěry a pod.). Naskytla se jim nebyvalá příležitost, neboť pro zoufalý nedostatek lidí stačilo, aby kdo se ve své kariéře cítil ukřivděný, prolilásl, že vítá bratrskou pomoc — a všechny cesty k nevidané a nečekané nové kariéře byly otevřeny. Samozřejmě že i dnes, když se už ve svých nových funkcích cítí jako doma, postačí pro devadesát procent z nich, aby se při důvěrném setkání s bývalým kamarádem, nyní vyloučeným, a zejména po požití skleničky vodky začali omlouvat za svoji kariéru, nadávat na své představené, vykládat různé historky dokládající neschopnost nebo korupčnost stranických činitelů, vyprávět protisovětské vtipy atd. Je také samozřejmě, že při nejbližší společenské krizi devadesát procent z nich zradí nynější režim, zřekne se nynější politiky a že si pro tuto příležitost už dnes pracně konstruují různá přesvědčivá nebo zdánlivá alibi. (Lidový postřeh: každý má v koupelně schovaného svého žida). V tom je právě rozdíl mezi padesátými a sedmdesátými lety: tehdy šli do politiky, do různých aparátů lidé z hlubokého přesvědčení, z nadšení, z víry — a právě tito lidé v naprosté většině skončili mezi "pravcovými oportunisty", mezi aktivisty Pražského jara; kdežto v sedmdesátých letech jde velkou měrou o lidi, kteří žádné přesvědčení nemají, jsou prodechnuti jen hlubokou skepsí, věří jedině ve svou vlastní kariéru a slouží pouze za dobré bydlo. Nicméně je fakt, že se novému vedení podařilo takové lidi získat, obnovit všechny aparáty a uvést do více či méně skřípajícího chodu celý stranický, společenský, státní a hospodářský aparát. Tato klaka tedy předstírá politickou aktivitu: navštěvuje schůze a konference, poslušně zvedá ruce za předem připravené rezoluce, bífuje v různých školeních fráze špatně přeložené z ruštiny.

A zbytek, tedy obrovská většina obyvatelů Československa? Jak už je řečeno, obrátili se k politice zády, stáhli se do soukromí, nevěří nikomu a ničemu, starají se jen o svůj soukromý život. Své pravé politické smýšlení projevují jen při jedné okolnosti: jakmile se řadový občan, ať už jde o dělníka, rolníka, intelektuála nebo pracovníka v nějakém úřadě, dostane do náhodného styku

s člověkem, jenž jakkoli proslul v roce 1968 a je nyní vyřazen, tak se překonává v tom, aby projevil sympatie, aby prokazoval nějaké služby podle svých možností, aby vycházel vstříc, pomohl, aby mnohdy i riskoval. Každý z větších či menších "prominentů" Pražského jara může z vlastní praxe vykládat stovky takových příhod.

OPĚT ŠVEJK ČI ŽIŽKA?

Apatii a apolitičnost lze vysvětlit podle mého přesvědčení dvěma okolnostmi:

Za prvé — je to následek nebyvalé aktivity roku 1968, kdy se i ti nejposlednější, ti nejpasivnější probudili k úžasné, takřka horečnaté aktivitě, k maximální političnosti; a také následek prudkého šoku jímž byl Srpen, a ještě větší političnosti, kterou byly poznamenány další měsíce, kdy se střídalo zoufalství s novým vypětím všech sil a nejružovější optimismus s nejčernějším pesimismem — až hokejové události z konce března 1969 a bezpříkladná, zákeřná zrada, spojená s pádem Dubčeka a Husákovým příchodem k moci učinila konec vši političnosti a aktivitě. Jako nemocný, který se probral ze smrtelné choroby spojené s vysokými horečkami, prožívá dlouhé období apatie a dlouho se přizpůsobuje novým podmínkám, tak i československý lid, jenž se za těch šestnáct měsíců stal předmětem zájmu, nadějí a zloby celého světa, nyní s pocitem křivdy, nepochopení a osamocení prožívá dlouhé období rekonvalescence a po euforii tehdejší doby propadl nyní pasivitě.

Za druhé — je to přece vliv celých dějin tohoto národa, kdy staletí útlaku vypěstovala pocit malosti, slabosti, nesmyslnosti počinání, které chce hlavou prorazit zed. Švejk byl produktem tohoto dlouhého období. A od té doby zažil český lid jen krátké dvacetileté období buržoasní demokracie, pak léta nacistického útlaku a potom jen tři roky svobodného demokratického vývoje; a dále zase dvacet let stalinismu. Blažkův kantor dějepisu, připravený vykládat svým žákům, že Jan Hus byl židovský rabín, je jen novodobou obměnou Josefa Švejka. Ani od něho, ani od jeho předchůdce nelze očekávat, že by se dali do beznadějné, romantismem poznamenané vzpoury. Tím spíše, že systém, proti kterému bojoval Švejk svým "úředně uznaným blbstvím", byl ve srovnání se současnými diktaturami vzorem humanity a demokracie.

Neboť realisticky smýšlející Čech ví, že novodobé diktatury nelze porazit a odstranit jen nějakou konspirativní činností, psaním letáků a podobně. Tolik se naučil z osudů sousedních národů a z osudů vlastních, že režim policejní a stranické diktatury, nešťtící se žádných prostředků, nezastavující se před žádným zločinem, systémem monopolu politické moci, monopolu sdělovacích prostředků, monopolu ekonomické moci, může být odstraněn buď vojenskou porážkou (jako byly režimy nacistické a fašistické — což dnes ve věku nukleárních zbraní a vzájemného strachu

nepřichází v úvahu, a kdyby k nědemu takovému došlo, znamenalo by to i fyzický konec malého národa v samém středu Evropy); anebo — a to je jediná alternativa — vlastním rozkladem, jak tomu bylo v Praze v lednu 1968. V zemi okupované "bratrskou armádou", také za okolností, že dojde k vnitřnímu rozkladu tam, odkud tato armáda přišla. Tam je však situace tak složitá, že k tomu rozkladu — nebo řekněme ke změně politiky, jako tomu bylo za Chruščova v případě Jugoslávie, kdy první tajemník ÚV KSSS přiletěl v roce 1955 do Bělehradu, aby se hned na letišti onulvil za všechna přikročil způsobená Moskvou jiné socialistické zemi a ohlásil radikální obrat ve vztahu k ní — může dojít buď už zítra, nebo také až za padesát let.

A CO ZÁPAD?

Mezi Čechy a Slováky jsou také lidé, kteří spoléhají na pomoc nebo alespoň na sympatie vlád západních kapitalistických zemí. Není jich mnoho. A ať se tomu nikdo nediví. V zemi, jež prožila Mnichov, když se tak trpce zklamala ve víře v západní demokracie, v zemi, která zažila Únor a Srpen, nemůže být mnoho tak vytrvalých "ilusionistů". Amerika, hlavní představitel západního typu demokracie, se v nesčetných příležitostech, jež se jí naskytly — v únoru 1948, v červnu 1953, když šlo o Berlín, v listopadu 1956, když šlo o Budapešť, v srpnu 1968, když šlo o Prahu, v prosinci 1970, když šlo o Gdansk a Štětín — zmožila na velmi silná slova, ale v žádném z těchto případů nepohnula ani prstem. Pokaždé — s výjimkou Prahy v srpnu 1968 — šlo o skutečnou možnost zatlačit nebo i porazit komunismus, tedy největšího nepřítele kapitalistického řádu; šlo tedy o nejvlastnější zájmy a o stokrát proklamovaná vyznání víry Eisenhowerů, Dullesů a Nixonů, a přece tyto příležitosti nebyly využity ze strachu před válkou. V případě Československa v roce 1968 nešlo ani o tyto největší zájmy. Naopak, pražský experiment nebyl po chuti jen Moskvě, ale také Washingtonu a jiným sdlům kapitalistické moci. Výborně to vystihl už v únoru 1968, tedy na samém začátku pražského obrodného procesu, ústřední orgán rakouské lidové (klerikální, tehdy v Rakousku vládnoucí) strany Oesterreichische Volkszeitung, když napsal v úvodníku, že eventuální úspěch pražského experimentu bude znamenat ještě větší nebezpečí pro světový kapitalismus, neboť vyzbrojí světový komunismus zbraněmi duchovními, mnohem nebezpečnějšími než jsou zbraně fyzické. Platnické sympatie, projevované Západem Československu v roce 1968, tyto obavy z triumfu socialismu s lidskou tváří jen potvrdily; v praktické politice západních států a v jejich vztahu k Sovětskému svazu způsobilo brutální potlačení obrodného procesu jen odklad politiky zmírňování mezinárodního napětí a sbližování se Sovětským svazem o čtyři roky — a ovšem přidalo nové argumenty odpůrcům takové politiky.

Nikoli, realisticky smýšlející československý lid ví, že z této strany nemůže očekávat reálnou pomoc. Všechny pokusy některých československých emigrantů apelovat na Nixony, a vedoucí západní státníky nebo se podílet na protisovětských akcích různých odporců zmírnění mezinárodního napětí a stoupenec studené války a tvrdého kurzu vůči Sovětům, poskytují jen další argumenty pražským "konsolidátorům" v jejich lživé propagandě, že rok 1968 byl rokem "plíživé kontrarevoluce". Byl to rok vzkrísených nadějí, rok morální obnovy, rok očisty socialismu, a jen v tom je jeho historické oprávnění, jen v tom spočívá jeho velký význam pro všechna revoluční a osvobozenecská hnutí. Přes všechno co se stalo, přes všechny zklamání naděje, přes všechny nynější naděje, přes všechnu nynější apatii, je to stále ještě přesvědčení velké většiny československého lidu a věřím, že i nejlepší prvků světového pokrokového hnutí. Socialismus s lidskou tváří, velké vzepětí československého lidu z roku 1968 nesmí hledat spojence v řadách reakcionářů, imperialistů, válečných agresorů, utlačovatelů vlastního i cizího lidu. Jeho spojenci mohou být jen ti, kteří bojují za skutečnou demokracii, obrozený socialismus a nefalšovaný mír.

JAKÁ NADĚJE?

Co tedy dále? Existuje ještě nějaká naděje v šestém roce "konsolidace"? Co může očekávat zdeptaný národ, který v jedné generaci prošel tolika transformacemi, tolika znovu vzplanuvšími rozmachy a zase trpce chutnajícími pády?

Nebereme-li v úvahu možnosti brzkého vnitřního zvratu v Sovětském svazu, možnosti nového XX. sjezdu — a ty přes jistotu, že k nim dříve či později dojde, přece jen nelze časově přesně určit, vylučujeme-li možnost ozbrojeného konfliktu nejen proto, že je za nynějšího stavu sil velmi nepravděpodobný, ale také proto, že by znamenal vůbec konec všech nadějí a atomovou smrt především pro malou středoevropskou zemi, pak zbývá jen jedna alternativa. Alternativa, která se naštěstí stále více v mezinárodní politice prosazuje: zmírňování mezinárodního napětí, sbližování mezi Východem a Západem, navazování diplomatických, ekonomických a kulturních kontaktů.

Samozřejmě, že první reakcí českého člověka na návštěvy Wilsonu, Rogersů, Waldheimu, Brandtu na pražském Hradě, na přátelská komuniké, která po takových návštěvách následují, na fotografie, na nichž si tito lidé tisknou ruce s přátelsky se usmívajícími Husáky, Biľaky a Chňoupky je rozhořčení. Je to však jen první reakce, a zcela pochopitelná. Neboť klidná úvaha vede k závěru, že čím více bude takových návštěv, čím více se prolomí železná opona a izolace a nepřátelství, čím více bude kontaktů a spolupráce, tím lépe bude nejen pro udržení míru, ale také pro zmírnění režimu diktatury, pro jeho

postupný rozklad, pro jeho postupnou demokracizaci.

Neboť čím žije a udržuje se režim diktatury a potlačování všech občanských svobod? Je naivní myslet si, že jen holoým násilím a udržováním obrovského potlačovacího aparátu. Musí mít také nějaké ideové základy, musí alespoň zčásti spoléhat na podporu obdanu. Režim si to velmi dobře uvědomuje — proto věnuje tolik pozornosti politické propagandě, proto tak usiluje o získání důvěry. Proto musí ve své propagandě neustále vytyčovat reálný nebo imaginární příznak nějakého velkého nebezpečí, stavět se do pózy jediného ochránce lidu před tímto nebezpečím.

NEÚČINNÁ STRAŠIDLA

Marx a Engels napsali před 125 lety v Komunistickém manifestu, že strašidlo komunismu oběhá Evropskou. Pro socialistickou část Evropy lze tato slova obměnit: příznak války a návratu kapitalistů a statkářů oběhá v druhé polovině dvacátého století socialistické země. Čím dále tím více se ukazuje, že je to strašák imaginární, jen vymyšlený v aparátech ústředních výborů komunistických stran. Ale dobře zapůsobil. Zajišťoval vedle potlačovacího aparátu a monopolu aktivní souhlas nebo alespoň pasivní postoj většiny obyvatelstva. Co se stane, až se jasně, a dokonce ústy nejvyšších představitelů režimu ukáže, že je to skutečně jen příznak, nebo spíše strašidlo na malé děti, kterého se soudný člověk nesmí bát? Režim diktatury nutně potřebuje — jako člověk potřebuje vzduch — nějakého skutečného nebo imaginárního nepřítele, na kterého lze svalovat všechny vlastní neúspěchy, jehož hrozbou lze ospravedlnit všechna teroristická opatření, všechny vlastní nedostatky. Jediným *raison d'être* pro omezení demokratických svobod, pro existenci rozvětveného potlačovacího aparátu je existence nepřítele, který denně ohrožuje všechny naše možnosti. V prvních letech ruské revoluce byla takovým bubákem reálná existence kontrarevolučních sil, nebezpečí návratu carismu a feudálně-kapitalistického řádu. Tento příznak sjednotil sovětský lid a umožnil mu vítězství v občanské válce, v cíli intervenci. Nacisté se z toho dobře poučili a vymysleli si pro Němce židovské nebezpečí. Existence nepřítele, jehož lze upřímně nenávidět, na jehož pletichy a úklady lze denně v propagandě ukazovat, je bezpodmínečným předpokladem trvání diktatury. Jakmile lidé poznají, že nejde o reálné nebezpečí, nýbrž o strašák, který má jen ospravedlnit teror a diktaturu, přestanou diktátorům a jejich propagandistům věřit.

Po druhé světové válce se v socialistickém táboře strašilo americkým imperialismem a německým revanšismem. Nechci zde zkoumat, zda v obou případech šlo o skutečné nebezpečí. Přes čtvrt století byl tento upír denně malován na zeď, aby ospravedlnil všechno, co stalinistické režimy podnikají

proti vlastním národům — všechno ve jménu válečného nebezpečí a ohroženého socialismu.

A nyní nám sami Brežněvové a Husákové dokazují, že právě tito zástupci krvelačného a nebezpečného imperialismu, Nixon a Brandt, jsou vlastně přátelé. Zprávy, komentáře a fotografie o libánkách v Camp Davidu, v Bonnu a v Rambouilletu jsou neúčinnější propagandou proti vládám východní Evropy, a žádné "protistátní letáky", které by sepsali "pravíčoví oportunisté" se nesrovnají s jejich účinkem. Neboť: jestliže americký imperialismus a bonnský revanšismus a militarismus už neohrožují existenci socialismu, jestliže nebezpečí války a restaurace kapitalismu mizí — jaké je odůvodnění další existence diktatury? Proti kterému nepříteli nás má chránit Státní bezpečnost a celostátní censura?

Je až k smíchu, jak se mávnutím kouzelného proutku oficiální propagandy věrejší zločinci mění v důstojné a ctěné státníky, o kterých smíme vědět jen to dobré. O aféře Watergate, nesmí se čtenář tisku východní Evropy dovědět nic, kromě jalových frází a nepochopitelných poznámek, protože přece Nixon se právě v době jejího vyvrcholení bratřil s Brežněvem; proto ho nesmíme ani náznakem urazit, a to tím spíše, že přece všechny přečiny, jichž se dopouštěla klika v Bílém domě proti demokracii a zákonnosti, jsou denním chlebem v stalinistickém socialismu.

Co tedy dělá oficiální propaganda, která ztratila tak vhodné terče a která je přece nezbytně potřebuje něčím nahradit? Ještě před několika měsíci neuplynul ani den, aby Mocovo Rudé právo a Říškvův rozhlas neodhalyvaly zločiny amerického imperialismu a německého militarismu, aby nevarovaly před smrtelným nebezpečím, které mu hrozí z této strany. Dnes, když tento strašák zmizel, když se přeměnil v důstojné obchodní a diplomatické partnery, se vymyslela náhrada. Americký imperialismus nahradil čínský šovinismus, místo západoněmeckého militarismu se nám denně vyhrožuje israelskou agresi. A jestliže přece jen hodně lidí na dřívějšího bubáka věřilo a bylo možné přinášet i některé konkrétní dukazy o jeho existenci, pak dnes sotva i nejpitoměší nebo nej cyničtější propagandista konsolidačního režimu uvěří, že zapůsobí na kteréhokoli Čechoslováka domnělou hrozbou z Pekingů nebo Jerusalema.

DŮKAZ SLABOSTI

Lze ovšem namítnout, že po smlouvách s Bonnem, po libánkách s Nixonem i po konferenci v Helsínkách režimy v socialistickém bloku zatím nejenže neprojevují žádnou ochotu k liberalisaci, ale naopak ještě zesilují útlak, ještě ve vnitřní politice křísí neostalinismus, pořád mluví o "ideologické diverzi" a zuby nehty se brání každému projevu demokratisace zejména v ideologické oblasti.

Avšak právě to je důkazem jejich imanentní slabosti. Bývaly doby, kdy se Západ trásl

před ideologickým pronikáním revolučních myšlenek. Byly kdysi doby, kdy revoluční výzvy "Všem, všem, všem" šířené primitivními radiovními vysílačkami z revolučního Petrolradu vzbuzovaly hrůzu vládnoucích režimů na Západě, přes jejichž hlavu se tyto revoluční výzvy obracely k lidu. Sám pojem politické propagandy vznikl tehdy jako synonymum revolučního komunistického působení na myšlení lidí. Tehdy to byl Západ, který se bál a všemožně se bránil proti volnému toku myšlenek a ideí, tehdy to byl Lenin a jiní revoluční vůdové, kteří přesvědčivě dokazovali, že myšlenky neznají omezení a že před volným tokem ideí nepomohou žádné uzavřené hranice a žádná policejní opatření.

Dnes je to přesně obráceně. Komunistický Východ se třese před každým svobodným slovem, křičí o ideologické diverzi, bojí se svobodného slova, pronásleduje každého, kdo odmítá věřit oficiální věrouce. Dnes je to komunistické učení — nebo to, co se za ně vydává v Moskvě — které se přeměnilo v katechismus vtlučený do hlav nevěřícím. Dnes je to nikoli papežský Řím, nýbrž ortodoxní Moskva, která sestavuje seznamy zakázaných knih a vyhrožuje nikoli posmrtným, nýbrž docela pozemským trestem každému, kdo chce slyšet jinou pravdu a číst "bezbožné" knihy. Nic tak nedokazuje degeneraci tohoto kdysi revolučního hnutí, jako právě jeho boj proti "ideologické diverzi", nic tak neodhaluje vnitřní konservatismus a slabost této ideologie, jako její strach před každým odpůrcem nebo i stoupencem, který propadl kacířství.

POSLEDNÍ KŘEČE

Jako každý degenerovaný a konservativní režim je i dnešní režim vládců v stalinistickém socialismu odsouzen k zániku. Jen málo let nás dělí od doby, kdy kybernetika a genetika byly pro Stalina "buržoasní pavědou" a imperialistickou intrikou na potlačení pracujícího lidu. Dnešní zaostávání socialistického tábora za moderní technikou Západu, dnešní cestování Brežněvu s nataženou rukou na kapitalistický Západ je ilustrací toho, že ve věku vědecko-technické revoluce nelze beztrápně uzavírat hranice "ideologické diverzi" ve vědě. Účastníci schůzek na Krymu to už, pokud jde o techniku, pochopili; zítra budou muset pochopit, že to nelze beztrápně činit i ve společenských vědách, v umění a v ideologii vůbec: že každá čínská zeď, kterou chtějí budovat kolem svých zemí, se záhy — a dříve než si myslí — projeví negativně i na jejich technickém a vědeckém rozvoji. Konec konfrontací, konec vojenských bloků, politika mírového soužití a soutěžení musí se dříve nebo později projevit i na otevření hranic pro volné plynutí ideí. Jsem hluboce přesvědčen, že dnešní utužení diktátorských a policejních režimů je jen poslední a banální křečí držitelů moci.

Po poražené revoluci roku 1848 nejlepší představitelé české inteligence nepřestávali

věřit, že den svobody jednou přijde. Po triumfu carské reakce roku 1905 věřili nejlepší duchové ruského národa, že po temné noci přijde světlý den. Tak tomu bylo vždy a všude, kde reakce dočasně triumfovala. Tato víra a naděje se také naplnily.

Tak i my, v Československu, v šestém roce "konsolidace", v okamžiku zdánlivého triumfu novodobé reakce, věříme, že ideje socialismu s lidskou tváří budou nakonec triumfovat. Že celý mezinárodní vývoj se bere v tomto směru. Že čím více se zmírní mezinárodní napětí, čím bohatší budou kontakty

mezi Východem a Západem, čím více diplomatická spolupráce, mezinárodní obchod a kulturní styky budou nahrazovat železné opony, nenávisťnou propagandu, zbrojení a studenou válku, tím více bude nynější konservativní a reakční režim neostalinismu ustupovat sblížení, rozvíjení styků, demokracii.

Šest let po 21. srpnu 1968 jsme více než kdykoli dříve přesvědčeni, že to všechno nebylo marné, že to stálo za to, že socialismus nakonec nabude pravou lidskou tvář.

Praha, červenec 1974

Konec jednoho nadýmání

Pravidelní čtenáři československého tisku mohou zapaměti jmenovat řadu karikatur, jimiž se naše sdělovací prostředky letos v zimě vysmívaly potížím Západu s energetickou krizí. Pyšně se nadýmající, předstihovala se naše masová média, funkcionáři i služební šmokové pýchou, že nás nic podobného nepotká, ropy že je u nás díky SSSR dost, ceny že zůstanou pevné, omezení že nepřicházejí v úvahu. "Svět motorů" dokonce ústy svého šéfredaktora sebevědomě prohlásil, že "mluvit o zdražení benzínu v Československu mohou jen nepřátelé socialismu". Občana této podivné země přirozeně nepřekvapilo, když se takoví našli, a vůbec se nedivil, že se vloudili i do nejvyšších míst. Nejdřív si Gustáv Husák svolal svou juntou krajských tajemníků a uložil jim dbát nad zabezpečením klidu a potom sám ministr pověřený řízením Federálního cenového úřadu, Michal Sabolčík, to sdělil i lidu: benzin se zdraží, a hezky pořádně.

Toto sdělení, oznámené v předvečer aprílového žertování, bylo provázeno několika špásnými argumenty:

1) že to nemá postihnout v podstatě naše obyvatelstvo (tak proč s tím hýbali?)

2) že na naši naftu jezdila cizí transistní doprava (ale těm to zdražili a tím to vyrovnali)

3) že je to pořád dobré, protože 90% ropy dostáváme ze Sovětského svazu (ale proč nemůžeme dostávat tedy všechnu — a ne dostávat, ale zcela řádně, jak to v každém obchodě je, ji platit — když z našich novin dobře víme, jaká jsou tam nevyčerpatelná bohatá ložiska? Vždyť musíme investovat do tak rozsáhlých komplexů sovětského průmyslu, že přidat investice do naftových polí by už situaci podstatně nezhoršilo a mohli bychom kapitalistickému světu vytřít zrak?)

4) že aby se ušetřilo, budou úřední vozidla zkrácena o 10% spotřeby (což tedy činí právě to, co nám zlí kapitalisté zdražili a ať si to tedy nechají, protože taky bude omezena ještě nejvyšší rychlost — ubozí soudruzi v šestsettrojkách! — a tím se zase ještě dál ušetří)

5. že se zahraniční turisté podíleli na našich nízkých cenách pohonných hmot (což je pravda, ale pak je jim to možno zdražit jako transistní nákladní dopravě — a bylo by po problému).

6. že ceny taxíků zůstávají stejné, ale "je třeba věci posoudit, spočítat, prokalkulovat a na příslušné úrovni přijmout potom opatření".

A tak Rada vzájemné hospodářské pomoci, která nás měla zachránit od otřesů, jež cloumají kapitalistickým hospodářstvím, se ukázala jaksi slabá, když pouhá desetina spotřeby nafty ze zemí kapitalistického chaosu (ale kterépak jsou to kapitalistické země, od nichž ropu kupujeme? Nejsou to náhodou naši "přátelé" z arabských zemí, kterým jsme doporučovali, aby těm kapitalistům konečně řádně zmáčkli tipec?) vede u nás k osmdesátiprocentnímu zvýšení cen.

Navíc Sovětský svaz oznámil, že v nové smlouvě o dodávkách ropy bude už tuto srovninu účtovat za světové ceny — což vstoupí v platnost za necelých devět měsíců. A pak tedy ne jen těch deset procent "z kapitalistických zemí", ale i těch devadesát procent od našeho největšího přítele a pevné záštity naší budoucnosti budeme nakupovat několikanásobně draž. A kalkulovat a propočítávat budou nejen taxikáři, ale i pekárny, mlékárny, zelenina atd., protože všude zde tvoří dopravní náklady značnou část režie, která se obrátila také v cenách. A ta režie bude teď vyšší. Myslíte, že ceny zůstanou stejné? To se nyní bude sice všelijak zaobaleně tvrdit, ale nevěří tomu nikdo.

Žertovných faktů je samozřejmě víc, i když nebyly u nás publikovány. Zatímco profesionální revolucionáři z KSČ lhávali na veřejných schůzích, jak energetická krize otřásá kapitalistickým řádem, Sovětský svaz, aby to tomuto nenáviděnému řádu moc neublížilo, honem stavěl — přes Československo a s naší technikou, které se pak nedostávalo jinde — mezinárodní plynovod do západního Německa a západní Evropy. A nejen to: je podepsán už obrovský obchod na další plynovod k pobřeží Tichého oceánu, kde se bude plyn zkapalňovat a dlouhodobě